

УДК 657.62

Сердюк О. М., Заревчацька Т. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Сучасні економічні процеси суттєво залежать від стану банківської системи країни. Використання кредитних коштів суб'єктами господарювання є визначальною умовою розвитку підприємницької діяльності та забезпечення економічного зростання. Основними кредиторами у вітчизняних умовах є комерційні банки. Доходи від кредитних операцій формують основний обсяг доходів комерційних банків, результати таких операцій суттєво впливають на формування фінансового результату діяльності банківських установ. Тому управління ефективністю кредитних операцій комерційних банків є особливо актуальним в сучасних умовах господарювання.

Проблемам розвитку банківської системи та її впливу на функціонування економічних процесів на загальнодержавному та мікроекономічному рівнях присвячені дослідження таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як Ф. Аллен, І. Бланк, В. Геєць, Дж. Стігліц, В. Корнеєв, Т. Майорова [1], М. Міллер, О. Олійник [2] та інших. Питання аналізу банківської діяльності розглянуті у роботах А. Герасимовича [3], Л. Примостки [4], М. Чумаченка, Ю. Семениченко [5].

У межах дослідження ролі кредитних операцій банків у формуванні економічних процесів на макрорівні дослідниками [6] наголошено на суттєвому впливі стану фінансової системи на формування економічних циклів та на розвиток окремих галузей економіки, відзначено значення податкового стимулювання системи довгострокового банківського кредитування підприємств. О. Олійником відзначено, що суттєва роль у належній організації кредитних операцій належить кредитуванню фізичних осіб, у зв'язку з чим обґрунтовано доцільність застосування диференційованих підходів до визначення процентної ставки за кредит у залежності від його призначення. Ю. Семениченко [5] класифіковано інформаційну базу для дослідження результатів кредитних операцій та оцінки їх ефективності.

Враховуючи глибину існуючих досліджень, подальшого розгляду потребує питання управління ефективністю кредитних операцій аналітичними службами банків та проблема пошуку резервів підвищення ефективності кредитних операцій комерційних банків у сучасних умовах господарювання.

Метою статті є розробка напрямів удосконалення механізму управління ефективністю кредитних операцій вітчизняних комерційних банків у сучасних економічних умовах.

Аналіз останніх статистичних даних свідчить про те, що найбільшу питому вагу як в структурі доходів, так і в структурі банківських витрат, формують процентні доходи та витрати. Так, частка процентних доходів в загальному обсязі доходів вітчизняних банків на 01.01.2011 р. складала 82,8 %. За даними Національного банку України, обсяги процентних доходів порівняно із попереднім роком зменшились на 6,4 % переважно через скорочення доходів кредитування фізичних осіб. Результат від торговельних операцій зменшився на 24,5 % до 2,2 млрд грн. Процентними витратами сформовано значно меншу питому вагу витрат банків (41,0 %) [7–8]. Суттєва різниця між питомою вагою процентних доходів та витрат у загальному обсязі доходів і витрат вітчизняних банків дозволяє дійти дещо протилежних висновків. З одного боку, значне перевищення процентних доходів над процентними витратами як у абсолютному, так і у відносному вираженні свідчить про певну ефективність кредитних операцій вітчизняних банків. Однак в результаті більш детального аналізу структури витрат банків виявлено, що значна частка витрат сформована за рахунок відрахувань

у резерви (30,8 % або 46 170 602 тис. грн). Суттєві розміри відрахувань у резерви пов'язані з різким погіршенням платоспроможності позичальників під впливом кризових явищ на загальноекономічному рівні.

Протягом 2004 – 2009 рр. у вітчизняній банківській системі спостерігається тенденція до суттєвого зростання різниці між сумою наданих короткострокових та довгострокових кредитів на користь останніх. Так, на 01.01.2009 р. перевищення суми наданих довгострокових кредитів над короткостроковими складало 16 186 млн грн (23 % перевищення). Станом на 01.01.2009 р. таке перевищення складало 220 186 млн грн (77 % перевищення). Перерозподіл пріоритетів кредитної діяльності банків на користь довгострокового кредитування є позитивною характеристикою банківської політики, оскільки довгострокові кредити переважно мають інвестиційну спрямованість та призначені для оновлення технологій та обладнання суб'єктами підприємницької діяльності.

Упродовж 2004–2008 рр. в банківській системі України спостерігався доволі стабільне зростання прибутку. Однак станом на 01.01.2010 р. мало місце суттєве погіршення результатів діяльності. Чистий розмір збитків діяльності банків на 01.01.2010 р. склав 45 754 млн грн (з 7 304 млн грн прибутку до 38 450 млн грн збитків) [8–9]. Суттєве погіршення результатів діяльності банківської системи пов'язане з впливом глобальної економічної кризи.

Беручи до уваги суттєвий вплив кризових явищ на стан банківської системи, особливо важливим є здійснення банківськими установами аналізу ефективності кредитних операцій та виявлення резервів її підвищення. У якості показників, що комплексно характеризують ефективність кредитних операцій банку, пропонується обрати такі, як доходність кредитних операцій, частка доходів від надання кредитів у загальній сумі процентних доходів, рентабельність кредитних операцій. Аналіз ефективності кредитної діяльності проведено на прикладі АТ «Фінанси та кредит» шляхом оцінки зазначених показників.

Вихідна інформація для аналізу ефективності кредитних операцій АТ «Фінанси та кредит» наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Інформаційна база для аналізу ефективності кредитних операцій АТ «Фінанси та кредит» за 2008–2010 рр. (за показниками [10])

Найменування показника	Умовне позначення	Значення показника, млн грн			Темп приросту, %		
		2008 рік	2009 рік	2010 рік	2009/2008	2010/2009	2010/2008
Дохід від кредитних операцій	<i>ДК</i>	1 781 057	2 221 381	2 265 415	24,72	1,98	27,19
Усього процентних доходів	<i>Д</i>	1 871 343	2 358 124	2 302 738	26,01	-2,35	23,05
Процентні витрати	<i>ПВ</i>	1 377 091	1 759 080	1 866 744	27,74	6,12	35,56
Середня сума кредитних вкладень	$\bar{П}$	13 359 402	15 393 274	16 348 844	15,22	6,21	22,38

Дослідження ефективності кредитних операцій АТ «Фінанси та кредит» наведено у табл. 2 та на рис. 1. Показники доходності кредитних операцій та частки доходів від кредитних операцій у загальній сумі процентних доходів протягом 2008–2010 рр. характеризуються незначним зростанням: темпи приросту показників склали відповідно 3,94 %, 3,37 %, що свідчить про відносну ефективність управління кредитними операціями АТ «Фінанси та кредит». У той же час нестабільність розвитку зазначених показників та зниження рентабельності кредитних операцій на 6,17 % є ознакою необхідності часткового перегляду кредитної політики банку з метою підвищення ефективності кредитних операцій.

Таблиця 2

Аналіз ефективності кредитних операцій АТ «Фінанси та кредит» за 2008–2010 рр.

Показники ефективності кредитної діяльності	Порядок розрахунку	Значення показника			Темп приросту, %		
		2008 рік	2009 рік	2010 рік	2009/2008	2010/2009	2010/2008
Доходність кредитних операцій	$K_{ок} = \frac{ДК}{П}$	0,133	0,144	0,139	8,24	-3,98	3,94
Частка доходів від кредитних операцій в загальній сумі процентних доходів	$Ч_{ок} = \frac{ДК}{Д}$	0,952	0,942	0,984	-1,02	4,44	3,37
Рентабельність кредитних операцій	$P_{ко} = \frac{ДК}{ПВ}$	1,293	1,263	1,214	-2,36	-3,90	-6,17

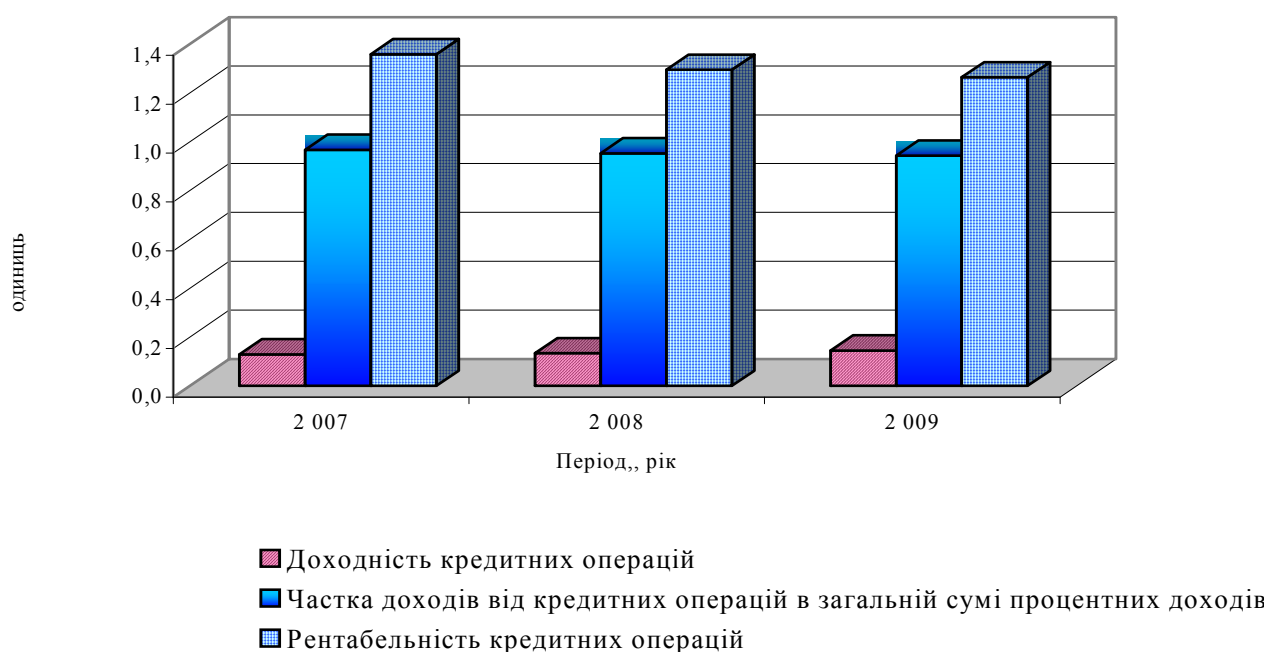

Рис. 1. Аналіз ефективності кредитної діяльності АТ «Фінанси та кредит» за 2008–2010 рр.

Таким чином, важливим елементом управління ефективністю кредитних операцій банку є комплексний аналіз показників, що характеризують стан кредитної діяльності.

Підвищення ефективності кредитної діяльності передбачає роботу аналітичних служб банків з приводу поліпшення кожного з показників, що формують доходи від кредитної діяльності.

Для виявлення резервів підвищення доходності кредитного портфеля вітчизняним комерційним банкам та АТ «Фінанси та кредит» зокрема запропоновано удосконалити форму приміток до фінансової звітності, які розкривають сутність та структуру процентних доходів і витрат. Удосконалення пропонується виконати шляхом формування додаткового розділу відповідної примітки. У цьому розділі доцільно деталізувати інформацію про отримані процентні доходи в залежності від терміну погашення наданих кредитів (короткострокові, довгострокові), видів позичальників (юридичні особи, фізичні особи), валюти кредиту, кредитної якості кредитів. Удосконалення звітності у наведений спосіб дозволить банкам підвищити якість аналітичної роботи в процесі управління ефективністю кредитних операцій.

В процесі управління ефективністю кредитних операцій важливо також враховувати індивідуальні особливості умов господарювання комерційних банків. Тому поряд із удосконаленням звітності комерційним банкам доцільно розширити перелік кредитних продуктів таким чином, щоб збільшити коло потенційних позичальників. Зокрема, доцільним є розширення таких кредитних програм, як надання кредитної лінії для власників зарплатних карток банку, надання кредиту під заставу депозиту.

Застосування перелічених пропозицій в практичній діяльності комерційних банків України сприятиме підвищенню ефективності їх кредитної діяльності та поліпшенню загального фінансового стану банків.

ВИСНОВКИ

Управління кредитними операціями банків відіграє суттєву роль в організації банківської діяльності. З макроекономічної точки зору кредитна політика банків впливає на розвиток окремих галузей господарювання, формування інвестиційних процесів та грошового обігу. Тому ефективність кредитних операцій комерційних банків – основної ланки вітчизняної банківської системи – є важливою умовою розвитку економічних процесів у сучасних умовах господарювання.

Беручи до уваги суттєвий вплив кризових явищ на стан банківської системи, особливо важливим є здійснення банківськими установами аналізу ефективності кредитних операцій та виявлення резервів її підвищення, що здійснено на прикладі діяльності АТ «Фінанси та кредит». Виявлено, що на фоні зростання доходності кредитних операцій у банку спостерігається погіршення показників рентабельності кредитних операцій та частки доходів від кредитних операцій у загальній сумі процентних доходів.

У межах удосконалення механізму управління ефективністю кредитних операцій вітчизняним комерційним банкам та АТ «Фінанси та кредит» зокрема запропоновано удосконалити форму приміток до фінансової звітності, які розкривають сутність та структуру процентних доходів і витрат. Поряд із удосконаленням звітності комерційним банкам доцільно розширити перелік кредитних продуктів таким чином, щоб збільшити коло потенційних позичальників, шляхом розширення таких кредитних програм, як надання кредитної лінії для власників зарплатних карток банку, надання кредиту під заставу депозиту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Майорова Т. В. Банківське кредитування інвестиційних проектів : автореф. дис... кандидата економічних наук / Т. В. Майорова. – Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2000. – 19 с.
2. Олійник О. Ефективність довгострокового кредитування населення та проблеми її зростання / О. Олійник // Економіст. – 2007. – № 12. – С. 48–51.
3. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
4. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі : монографія. / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.
5. Семениченко Ю. К. Аналіз ефективності кредитних операцій банку : автореф. дис... кандидата економічних наук / Ю. К. Семениченко. – Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2003. – 19 с.
6. Матюшин А. В. Институциональные факторы эффективного кредитования промышленности коммерческими банками / А. В. Матюшин, И. В. Анненков // Рыночная экономика : современная теория и практика управления : сб. науч. тр. – Одесса : Наука и техника. – 2007. – Т. 10. – Вып. 11. – С. 264–277.
7. Структура доходів і витрат банків за станом на 01.01.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/bank_sup/Prof_char_banks/01012011.pdf.
8. Національний банк України. Річний звіт за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2010.pdf.
9. Доходи та витрати банків станом на 01.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/bank_sup/Prof_char_banks/01052010.pdf.
10. Банк «Фінанси та кредит». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fc.kiev.ua>.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2011 р.